

УДК 342.2

Вікторія Вашкович,старший викладач кафедри господарського права
Ужгородського національного університету

ОПИС ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДОПОМОГИ (ЗАВДАННЯ) У ДОГОВОРАХ ПРО НАДАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДОПОМОГИ

У статті наведено визначення окремих завдань волонтерської діяльності. Охарактеризовано напрями волонтерського руху та правові підстави здійснення волонтерської діяльності.

Ключові слова: волонтерський рух, соціальна політика, волонтерська діяльність, договір, відповідальність.

Постановка проблеми. Становлення волонтерського руху в Україні сьогодні відбувається за кількома основними напрямками, які мають такі особливості:

– добровільна безкоштовна робота волонтерів у громадських та некомерційних організаціях надання допомоги різним категоріям населення у будь-яких видах діяльності, навчання, розвитку. Таке спрямування діяльності волонтерів будь-якого віку сприяє їх творчій та соціальній самореалізації, саморозвитку та самоспостереженню;

– добровільна систематична або епізодична допомога державним установам реалізовувати соціальну політику, допомога освітянським (шкільним та позашкільним) закладам у навчально-виховній роботі, установам соціального забезпечення – в роботі з дітьми та молоддю з особливими потребами та людьми похилого віку;

– волонтерська діяльність є наслідком творчого саморозвитку, навчання інших тому, що сам добре знаєш, але ця діяльність не є професійною;

– педагогічно спрямована волонтерська діяльність, по суті, виступає і механізмом розвитку особистості, її соціалізації і духовного становлення. Цей напрям розвивається в дитячих та молодіжних об'єднаннях (метою їх створення є суспільно корисна діяльність), в різних групах при ЦССМ [1].

Метою статті є виокремлення та характеристика окремих аспектів визначення завдань волонтерської діяльності у договорах про надання волонтерської допомоги.

Виклад основного матеріалу. За період незалежності України державою видано низку нормативно-правових актів щодо підтримки та розвитку волонтерського руху, зокрема, у Законах України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (від 21.06.2001 № 2558-III), [2], «Про соціальні послуги»

(від 19.06.2003 № 966 – IV) [3] добровільна праця волонтерів визнається як необхідна та суспільно корисна. 10 грудня 2003 року ухвалено Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» (від 10.12.2003 № 1895) [4]. Це свідчить про визнання суспільством значущості волонтерської діяльності [5].

Вітчизняний науковець З. П. Бондаренко, аналізуючи підходи до визначення волонтерства, яке вітчизняними та зарубіжними науковцями ототожнюється із поняттям «добровільна діяльність», зазначає, що дослідники тлумачать сутність даного феномена як: благодійність, що здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, просування по службі, заради добробуту й процвітання спільнот і суспільства загалом; добровільницьку діяльність, засновану на ідеях безкорисливого служіння гуманним ідеалам людства та таку, що не має на меті отримання прибутку, одержання оплати чи кар'єрне зростання; отримання всебічного задоволення особистих і соціальних потреб шляхом надання допомоги іншим людям; волонтер – доброволець, громадянин, що бере участь у вирішенні соціально значимих проблем у формі безплатної праці; основу функціонування громадських організацій, форму громадянської активності населення; національну ідею милосердя та благодійності [6].

У світовій практиці найголовнішою ознакою волонтерства є те, що волонтер частину свого вільного (особистого) часу, сил, енергії, знань, досвіду добровільно (без примусу та вказівок «згори») витрачає на здійснення діяльності, яка є корисною людям і суспільству загалом.

У Записці Генерального секретаря ООН, адресованій Комісії соціального розвитку Економічної та соціальної ради ООН, ви-

ділено найважливіші риси волонтерства [7]. Серед них:

– турбота про людей. Адже співчуття, моральна підтримка, допомога, піклування сприяють формуванню важливої для людського суспільства атмосфери – взаємодопомоги. Для соціально-педагогічної роботи це важливий ресурс, який допомагає створювати безпечне середовище для існування та розвитку кожного члена суспільства. Найважливішим рушійним механізмом виступає людський фактор, який є вищим, ніж схема взаємостосунків «ти – мені, я – тобі». Для волонтерів характерними є формули: «я – тобі, ти – мені» та «я – усім»;

– солідарність і гуманна корисливість. Люди добровільно жертвують своїм часом заради встановлення взаємодовіри та причетності, що робить їх зацікавленими в благополуччі інших;

– духовні якості і громадянські чесноти. Адже значення волонтерства полягає не лише в тому, що ми робимо через любов та співчуття до інших, а й у тому, як це впливає на людину, яка надає добровільну допомогу, – «ми те, що ми робимо для інших»;

– багате джерело людського досвіду. Під людським досвідом розуміють досвід, який набуває людина в процесі взаємодії з іншими людьми, соціальними групами, державою. Милосердя, толерантність, солідарність, співробітництво, подолання конфліктів, лобювання, емоційні й соціальні зв'язки, захист від небезпечного впливу тощо. Можливість ділитися, обговорювати, переймати більш ефективні форми, методи – це можливість напрацьовувати та вдосконалювати цей неформальний суспільний фонд вмінь та навичок встановлення й підтримки стосунків;

– нові інтелектуальні ресурси. Волонтери – це не лише виконавці програм, але й джерело нових ідей, нового життєвого досвіду;

– участь і відповідальність як суть активної громадянської позиції.

Громадянськість, взаємодовіра, солідарність і відповідальність, підкріплені соціальними відносинами, які базуються на схожих світоглядних установках і спільності обов'язків, є взаємодоповнюючими цінностями;

– етичний стандарт, який обумовлює якість людських взаємостосунків;

– забезпечення надійної платформи для відновлення зв'язків між людьми. Відомо, що люди завжди розділяли багатство, культура, релігія, етнічне походження, вік, стать. Волонтерство ж може бути одним із найголовніших засобів примирення та відновлення розділеного суспільства, оскільки ця діяль-

ність здійснюється без дискримінації за певними ознаками;

– нове бачення соціальної діяльності. Воно полягає в новому ставленні до зайнятості в галузі соціального захисту. Людина, яка бере участь у волонтерських програмах, отримує повну ясність у мотивації своєї праці. Первинним для неї є вже не компенсація за працю, а результат – допомога, вирішення проблеми тощо, а для руху в цілому – охоплення всього спектра суспільних проблем [8].

Міжнародною експертною групою з питань волонтерства та соціального розвитку в 1999 р. були визначені три характерні особливості волонтерської діяльності:

– діяльність має бути неприбутковою;

– діяльність повинна бути добровільною, згідно з особистою волею індивідуума;

– діяльність повинна бути корисною кому-небудь, не тільки волонтеру, або суспільству загалом [8].

У межах цієї концепції експерти визначили такі типи волонтерської діяльності:

– взаємодопомога та самопомога;

– філантропія та послуги іншим людям;

– участь або громадянський обов'язок;

– рекламно-пропагандистська діяльність або проведення кампаній [9].

Для України, як і для всього світу, волонтерство є актуальним і важливим із різних причин. По-перше, як свідчить багаторічний досвід використання праці волонтерів, це ефективний спосіб вирішувати складні проблеми окремої людини, суспільства та довілля, які часто виникають на ґрунті недостатньої турботи про суспільне благо. По-друге, волонтерство приносить у соціальну сферу нові, як правило, творчі та сміливі ідеї щодо вирішення найгостріших і найскладніших проблем. Тому саме завдяки йому безвихідні, на перший погляд, ситуації знаходять своє вирішення. По-третє, волонтерство – це спосіб, за допомогою якого кожний представник суспільства може брати участь у покращенні якості життя. По-четверте, це механізм, за допомогою якого люди можуть прямо адресувати свої проблеми тим, хто здатний їх вирішити [10].

Правовою підставою здійснення волонтерської діяльності є укладення письмових договорів: 1) про надання волонтерської допомоги та 2) про провадження волонтерської діяльності. На нашу думку, дане визначення є найбільш вдалим з-поміж усіх вищезазначених визначень, однак не визначає суб'єкта-отримувача волонтерської допомоги.

Із зазначеного можна зробити висновок, що виділяють такі ознаки волонтерської діяльності:

– волонтерська діяльність є формою благодійництва;

– волонтерська діяльність за своєю природою передбачає відсутність фінансового прибутку;

– вона здійснюється за допомогою вчинення активних дій суб'єктом надання волонтерської допомоги;

– волонтерська діяльність має добровільний характер (основні мотиви – задоволення соціальних і духовних потреб; зацікавленість у конкретному завданні, поставленому у добровільному проєкті; оновлення поглядів на життя, людей, роботу);

– волонтерська діяльність не є результатом примусу чи ініціативи ззовні. Вона базується виключно на особистій мотивації, вільному виборі і власних прагненнях, тому не може бути насадженим згори;

– результатом волонтерської діяльності є надана користь, яка поширюється не тільки на волонтера та його найближче оточення, а й на суспільство загалом. Згадана діяльність не оплачується. Вона здійснюється не з матеріальних мотивів. Якщо на волонтерську роботу й виділяються кошти, то виключно на відшкодування витрат, що виникли в результаті праці. Волонтерство також не замінює трудову діяльність;

– здійснення такої діяльності відбувається шляхом надання допомоги іншій людині. Вона формує усвідомлення громадської солідарності і суспільного блага;

– волонтерська діяльність має загальне, громадське охоплення. Волонтерська діяльність реалізується у сфері громадянського суспільства і стає прозорою для інших громадян. Це сприяє їх активному залученню;

– правовою підставою волонтерської діяльності є укладення договорів про надання волонтерської допомоги та про провадження волонтерської діяльності;

– волонтерська діяльність здійснюється за рахунок витрачання власного вільного часу;

– специфічною ознакою є те, що волонтерська допомога надається лише тим громадянам, які її потребують.

Варто відзначити і той факт, що ціллю волонтерської діяльності є створення суспільства, в якому кожен зможе відчутти себе в безпеці та під захистом правосуддя.

Тут також слід зазначити, що волонтерська діяльність має низку особливостей. На нашу думку, серед особливостями волонтерської діяльності є:

– діяльність має бути неприбутковою;

– діяльність повинна бути добровільною, згідно з особистою волею індивідуума;

– діяльність повинна бути корисною кому-небудь, не тільки волонтеру, або суспільству загалом;

– укладення договорів у письмовій формі про надання волонтерської допомоги та про провадження волонтерської діяльності.

Аналіз волонтерської діяльності приводить нас до такого визначення: волонтерська діяльність – це специфічна форма благодійництва, добровільна, безоплатна діяльність, яка характеризується вчиненням активних дій суб'єктом надання волонтерської допомоги на користь отримувача волонтерської допомоги з метою покращення його стану.

Ми вважаємо, що в контексті цього дослідження варто звернути увагу на цілі, які ставить перед собою волонтерська діяльність. Основними цілями є:

– сприяння і надання допомоги дітям-сиротам, дітям, які залишилися без піклування батьків, хворим дітям, покинутим у лікарнях дітям, дітям із прийомних сімей і з дитячих будинків сімейного типу;

– надання допомоги в організації та проведенні акцій і заходів, що пропагують необхідність надавати допомогу і підтримку дітям-сиротам, соціальним сиротам, важкохворим дітям, дітям із багатодітних та малозабезпечених сімей, кинутим дітям і «відмовникам», прийомним сім'ям та дитячим будинкам сімейного типу;

– сприяння і надання допомоги особам похилого віку, особам з обмеженими фізичними можливостями та іншим соціально незахищеним групам осіб;

– створення сприятливих умов для існування тварин;

– забезпечення збереження об'єктів навколишнього природного середовища;

– участь у тренінгах для добровільних помічників з метою набуття нових знань, навичок і досвіду;

– допомога в пошуку і підтримці одинокців.

Виходячи з вищезазначеного, слід сказати, що здійснення волонтерської діяльності не можливе без вирішення основних завдань, які ставляться в процесі здійснення даного виду діяльності.

Висновки

Аналізуючи наведене вище, можемо зробити висновок, що ХХ століття заклало твердий фундамент волонтерства як в Україні, так і у світі. Саме волонтерська діяльність допомагає людям досягти більшого впливу на власне життя. Зокрема, участь у волонтерській діяльності людей, які самі потребують допомоги, зарекомендувала себе як шлях, що допомагає їм змінити своє життя

на краще. Допмагаючи іншим, вони стають упевненими у своїх силах, здібностях, опановують нові навички та встановлюють нові соціальні зв'язки. Також волонтерство дає змогу людині знайти себе та привнести у своє життя ті цінності та звички, які дадуть змогу їй мати здорове, продуктивне й насичене життя, висувати творчі та сміливі ідеї щодо вирішення найгостріших і найскладніших проблем. Тому саме завдяки йому безвихідні, на перший погляд, ситуації знаходять своє вирішення. По-третє, волонтерство – це спосіб, за допомогою якого кожний представник суспільства може брати участь у покращенні якості життя. По-четверте, це механізм, за допомогою якого люди можуть прямо адресувати свої проблеми тим, хто здатний їх вирішити [11].

Отже, все вищевикладене приводить до думки про важливість закріплення цілей здійснення волонтерської діяльності саме в договорах, які укладаються для здійснення волонтерської діяльності. Основною метою відображення в договорах відповідних цілей є те, що їх договірне закріплення стає своєрідною межею здійснення прав та обов'язків сторін договору. Адже, на практиці є надзвичайно важливим, щоб під час реалізації своїх прав і обов'язків, передбачених договором, сторони не виходили за рамки завдань волонтерської діяльності, на виконання яких укладається відповідний договір.

Список використаних джерел:

1. Юрченко І. В. Становлення і розвиток волонтерського руху в Україні / І. В. Юрченко // Проблеми розвитку соціологічної теорії. Соціальні процеси в Україні : наукові доповіді і повідомлення IV Всеукраїнської соціологічної конференції (Київ, 21 травня 2004 року) / за редакцією В. Ворони, М. Шульги. – К.: 2004. – 700 с.

В статті приведені определения отдельных задач волонтерской деятельности. Охарактеризованы направления волонтерского движения и правовые основания осуществления волонтерской деятельности.

Ключевые слова: волонтерское движение, социальная политика, волонтерская деятельность, договор, ответственность.

The article defines the individual tasks of volunteering. The directions of the volunteer movement and the legal basis for volunteering activities are described.

Key words: volunteer movement, social policy, volunteer activity, contract, responsibility.

2. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 42.

3. Про соціальні послуги : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 45. – Стаття 358.

4. Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.12.2003 № 1895 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1895-2003-%D0%BF>.

5. Шиндаулетова С. С. Проблемы правового регулирования волонтерской деятельности / С. С. Шиндаулетова. – Алматы: Фортесс, 2003. – 44 с.

6. Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / З. П. Бондаренко. – К., 2008. – 20 с.

7. Друженко Т. Волонтерство в соціальній роботі : навчальний посібник / О. Главник, Н. Романова, Т. Д. Друженко. – К.: Главник, 2006. – 126 с.

8. Лях Т. Л. Історичні засади соціально-педагогічної діяльності волонтерів за кордоном / Т. М. Лях // Волонтерство як ресурс соціальної роботи у громаді : зб. статей міжн. наук. конф. для студентів та аспірантів «Обличчя соціальної держави» в рамках проекту «Покращення якості соціальних послуг дітям та сім'ям у громаді» (Київ, 22-23 берез. 2006 р.) / упор. Т. Л. Лях; передм. Т. П. Басюк. – К.: Християнський дитячий фонд, 2006. – С. 61–70.

9. Лях Т. Л. Волонтерство як суспільний феномен / Т. Л. Лях // Проблеми педагогічних технологій : зб. наук. пр. – Луцьк: Волинський академічний дім, 2004. – Вип. 3-4. – С. 139–144.

10. Лях Т. М. Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навчально-методичний посібник / за ред. Т. Л. Лях та ін. – К.: Версо-04, 2012. – 288 с.

11. Холостова Е. И. Технологии социальной работы : учебник / Е. И. Холостова. – М.: ИНФРА, 2001. – 400 с.

